

בס"ד, כ"ה תשרי התשפ"ז

בכורות י"ח – דיני ספק בכור

שאלות:

1. כבשה של אבי ילדה לראשונה שני זכרים ביחד. איזה מהם ייקח הכהן, היפה או הכחוש?

חלוקת שני זכרים בין הבעלים לכהן

בתחילת הדף הגמרא דוחה ניסיון להוכיח שהמחלוקת אם אפשר לצמצם בידי אדם שנויה כבר במחלוקת תנאים, בברייתא שבה **תנא קמא** אומר שהרוג שנמצא מכוון בדיוק בין שתי עיירות לא עורפים כלל לכאורה בגלל שאי אפשר לצמצם, ואי אפשר לחייב עיר להביא מספק, **רבי אליעזר** חולק ומחייב שתי עגלות, לכאורה בגלל שאפשר לצמצם ושתי הערים קרובות לחלל.

אבל הגמרא דוחה את ההסבר כי לדעת ת"ק, אם אי אפשר לצמצם, שיביאו עגלה אחת בשותפות, ויתנו שזה מכפר על מי שצריך, ויערפו. לכן הגמרא מסבירה, שלדעת כולם אפשר לצמצם, והם נחלקים רק אם "העיר הקרבה" מדברת דווקא על עיר אחת או אפילו שתיים.

הגמרא חוזרת לשאלה ששאלנו בדף הקודם בדעת **חכמים**, **ורב חייא בר אבין** בשם **רב עמרם מוכיח** מברייתא, שבה **חכמים** אומרים שמביאים עגלה אחת בשותפות, **שחכמים סוברים** שגם בידי אדם אי אפשר לצמצם, כי אחרת צריך להביא שתי עגלות.

הגמרא חוזרת לדון במשנה, שאמרה שכשכבשה ילדה שני זכרים ולא ידוע איזה מהם יצא ראשון, אחד לבעלים ואחד לכהן.

■ **רבי טרפון אמר** שהכהן בורר את היפה הגמרא מסבירה שהוא סובר שהוולד הבריא יצא ראשון, כי בגלל כוחו הקדים את אחיו, ולכן הוא הבכור.

■ **ורבי עקיבא אמר** "משמנין ביניהם". **רבי חייא בר אבא אמר** בשם **רבי יוחנן** ש"משמנין ביניהם" פירושו שהכהן נוטל את הכחוש. והוא הקשה על **רבי יוחנן**: והרי "משמנין" משמעו שמחלקים ביניהם את הפרש השווי בין השמן לכחוש!
רבי יוחנן ענה שהם בארץ ישראל למדו את זה מסוף המשנה שאומרת כשמת אחד מהם **רבי עקיבא אמר** שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולא אמר שיחלקו.
אם "משמנין" היה חלוקה, גם שם הוא היה אומר שיחלקו! אלא הכוונה שהשומן הוא ההפרש בין שני הזכרים שעליו הם דנים: הבעלים אומר לכהן להביא ראיה שהשמן הוא הבכור, ומכיוון שאין לו ראיה, הכהן נוטל את הכחוש.

2. אילן שחט כבש שהיה ספק בכור. האם הוא חייב לתת לכהן את המתנות?

מתנות כהונה מספק בכור

המשנה אמרה שהוולד שנשאר מספק אצל הבעלים ירעה עד שיפול בו מום, ובשחיטתו חייב במתנות (זרוע, לחיים וקיבה) **ורבי יוסי פוטר**. הגמרא שואלת מה טעמו של **רבי מאיר**, שבהמשך הדף מפורש שהוא המחייב, **ורבי יוחנן ענה** שהכהן בא עליו משני צדדים: ממה נפשך אם הוא בכור הכול שלו, ואם לא, הוא יכול לדרוש מתנות. הגמרא

להארות: dafspoiler@gmail.com

שואלת גם מה טעמו של רבי יוסי, ורבא ענה שעשו שאינו זוכה (הכהן) כזוכה: כלומר, בגלל שבאופן עקרוני הכבש הזה יכול להיות שייר לכהן וזה ספק, זה נחשב כאילו הכהן זכה בו ולקח רק את השני, זה כאילו הוא מכר אותו לבעלים במומו, ובכור שהכהן מכר לישראל פטור מהמתנות.

רבי אלעזר אמר שגם רבי יוסי מודה שבספק בכור כשאינן חליפין ביד כהן (כשנולדו זכר ונקבה והכהן לא קיבל כלום) שחייב במתנות. הגמרא שואלת שזה דין פשוט, כי רבי יוסי פוטר רק כשהחליפין ביד כהן! ועונה שהיינו חושבים שטעמו הוא שאם יחייבו במתנות יתייחסו אליו כחולין וגם יגזזו ויעבדו בו, וזה נכון בכל ספק בכור. הגמרא מקשה: הרי בסיפא רבי יוסי אמר "כל שחליפין ביד כהן פטור", ומשמע שרק אז! ועונה שיייתכן שרבי יוסי אמר את זה רק לפי דברי רבי מאיר: לשיטתי פטור גם בלי חליפין, בגלל גיזה ועבודה, אבל לשיטתך תודה לי לפחות כשחליפין ביד כהן, ורבי מאיר ענה שלא. ולכן רבי אלעזר משמיע לנו שלמסקנה הפטור הוא רק כשחליפין ביד כהן.

○ רב פפא אמר שגם רבי מאיר מודה שבספק מעשר (ספק אם הוא בהמת המעשר, שהתערבב עם הבהמות הרגילות) פטור מהמתנות. הגמרא שואלת שגם הדין הזה פשוט, כי רבי מאיר מחייב רק בספק בכור, שהכהן בא עליו משני צדדים, אבל במעשר הכהן לא זכאי בכלום כי הוא של הבעלים! הגמרא עונה שהיינו חושבים שטעמו של רבי מאיר הוא שלא תישכח תורת מתנות, וזה נכון גם בספק מעשר. הגמרא מקשה: הרי בסיפא רבי יוסי פוטר ומנמק שחליפין ביד כהן ורבי מאיר מחייב, אם נימוקו של רבי מאיר היה שלא תישכח תורת מתנות, אז הטיעון של רבי יוסי לא עוזר, הנימוק הזה עוזר רק אם הסברא של רבי מאיר היא שהכהן בא משני צדדים, ורבי יוסי עונה לו שהכהן לא בא משני צדדים כי הוא כאילו מכר לישראל את הבכור הזה! הגמרא עונה שהיינו חושבים שרבי מאיר מחייב גם בספק מעשר שלא תישכח תורת מתנות, והמחלוקת בחליפין נאמרה כדי להראות את כוחו של רבי יוסי, שפוטר אפילו כשהכהן בא משני צדדים. לכן רב פפא משמיע לנו שבספק מעשר גם רבי מאיר פוטר.

3. כבשה של אהרן ילדה לראשונה שני זכרים ואחד מהם מת. האם הכהן ייקח את החי?

מות אחד משני זכרים ספק בכור

○ המשנה אמרה שכשמת אחד משני הזכרים שהם ספק בכור, רבי טרפון אמר שיחלקו ביניהם את החי, ורבי עקיבא אמר שהמוציא מחבירו עליו הראיה. הגמרא שואלת למה רבי טרפון אמר שיחלקו, והרי לפי דבריו בתחילת המשנה אם מת השמן, החי הוא של הבעלים, ואם מת הכחוש, החי הוא של הכהן! רבי אמי אמר שרבי טרפון חזר בו: לשניהם יש חלק בשני הוולדות, ולכן כשאחד מת חולקים בחי.

○ רבי חייא ביאר בדרך משל: דעת רבי טרפון כמו שני אנשים שהפקידו אצל אותו רועה שני כבשים ואחד מהם מת ולא ידוע של מי, שהרועה מניח את החי ביניהם ומסתלק, אין כאן מציאות של "מוציא מחבירו", וגם במקרה שלנו מדובר שאותו ספק בכור החי נמסר לרועה והוא לא מוחזק לא אצל הבעלים ולא אצל הכהן. משל לדעת רבי עקיבא כמו אחד שהפקיד כבש בעדר של בעל הבית, וכבש אחד מת וכל צד טוען שהמת הוא של השני, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, כי בעל הבית מוחזק. הגמרא שואלת אם ככה במה הם נחלקים, הרי רבי עקיבא ודאי מודה בשנים שהפקידו אצל רועה, ורבי טרפון ודאי מודה באחד שהפקיד אצל בעל הבית!

לכן **רבא** (ויש אומרים **רב פפא**) ענה שכולם מודים בשני המקרים האלו, והמחלוקת היא במקרה שהוולד החי נמצא בחצר של בעל הבית והרועה הקבוע של בעל הבית שם הוא כהן.

רבי טרפון סובר שבעל הבית מקנה לרועה הכהן מקום בחצירו כדי שיזכה בבכורות שיוולדו, כי נוח לו שתיעשה מצווה משלו ויגדלו הבכורות של הכהן בחצירו, ולכן החצר נחשבת של שניהם וזה כמו שנים שהפקידו אצל רועה, והם חולקים בספק בכור החי. **רבי עקיבא** סובר שבמקרה שיש לבעל הבית הפסד, הוא לא מקנה לרועה כלום, ולכן זה כמו אחד שהפקיד אצל בעל הבית.

4. שתי כבשים של אביתר ילדו לראשונה שני זכרים ונקבה. מי מהם יקבל הכהן?

שתי רחלים שילדו זכרים

◦ המשנה מוסיפה מקרים נוספים של ספק בכור:

- כששתי רחלים שלא ביכרו וילדו שני זכרים, שניהם לכהן כי כל אחד בכור לאמו. זכר ונקבה, הזכר לכהן.
- שני זכרים ונקבה, אחד לבעלים ואחד לכהן, ושוב חוזרות המחלוקות בין **רבי טרפון** ו**רבי עקיבא** ו**רבי יוסי** בבחירת היפה, במתנות ובמות אחד מהם.
- שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות, אין לכהן כלום, שמא הנקבות יצאו ראשונות.
- וכשאחת ביכרה ואחת לא: שני זכרים, אחד לבעלים ואחד לכהן ושוב אותן מחלוקות, וזכר ונקבה אין לכהן כלום, שמא זו שביכרה ילדה את הנקבה.

הגמרא מבררת למה המחלוקת חוזרת בשלושה מקרים: בכבשה אחת שילדה שני זכרים (במשנה הקודמת), בשתי רחלים ששניים נולדו מאחת ואחד מהשנייה, ובשתי רחלים שאחת ביכרה ואחת לא. הגמרא עונה שצריך את כולם: כי אם המשנה הייתה אומרת רק את המקרה הראשון, היינו חושבים ש**רבי עקיבא** מודה ל**רבי טרפון** בשתי רחלים, שזו ששילדה רק אחד, הוא יותר חזק ומשובח ולכן הוא בכור.

ואם המשנה הייתה אומרת רק את שני המקרים האלה, היינו חושבים ש**רבי עקיבא** חולק כששתיהן לא ביכרו, אבל כשאחת ביכרה ואחת לא היינו חושבים שהוא מודה ל**רבי טרפון**, שזו שעדיין לא ביכרה ילדה ולד משובח יותר. לכן צריך להשמיע שגם שם **רבי עקיבא** חולק.